

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«Idjtihad» Constantinople

Téléph : 20865

xxviième ANNÉE

1 Août 1932

İÇTİHAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 350

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdlısı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi yedinci sene

1 Agustos 1932

CİHANIN ŞİMDİKİ İNKİŞAFI

HAYALLAR VE HAKİKATLAR

Büyük hakim Dr. Gustave Le Bon un son eserlerinden Türkceye tercemesi basılmaya başlamış olan bu çok mühim kitapdan :

[Maba't]

Akvamın siretlerini, izah için akli mantığı kullanmak, insanı, ekseriya en vahim hatalara sevk eder . 1915 Harbinden evvel , Sorbon Darülfünununun bir çok meşhur Professeurleri tarafından teşci' olunan Socialistler , Almanya ile bir harp zuhurunun aklen gayri mümkün olduğundan, teslihatı azaltmak lâzım geldiğini iddi'a ettikleri vakit bu hata bir def'a daha görülür .

*
* *

Psychologia, Cümhurları kullanmak ve indelhace hissiyyatlarını tebdil etmek göç san'atını öğretir, César ın cenazesi önünde Cümhura hitab eden ve kendisi tarafından (Antoin)a atf olunan nutukda Shakepeare bunun parlak bir misâlini vermiştir. Ne Prusya Kralının, ne Fransa İmperatorunun arzu etmedikleri muharebeyi infalak ettirecek kadar kuvvetli milli bir tehevür indifa'ı da'vet etmek maksadile, gayri müteçaviz bir telğrafnamenin ba'zı kelimelerini tahrif ederk, Fransız kavminin çabuk hiddetlenmek isti'dadından istifade ettiği vakit, belki Bismarek bu Psychologia şinashlğın daha şe'nî bir misalini vermiştir.

Hükûmeti idare etmek san'atı, kısmen muhtelif tahrik ve tenbihlerin te'siri altında ma'şerî aksül'amellerin bilğisinden müteşekkildir.

Bu aksül'ameller umûmî kanunlara tabidirler, ki eğer kavmden kavme değişmeseydi, her kavm için aynı olsaydı bu umûmî kanunları ta'yin etmek kolay olurdu. Fakat bu kanunlar, 'ırlara göre tahavvül eder. İngilizler, Fransızlar, İspanyollar v. s. aynı tenbihlerin te'siri altında muhtelif tarzda aksül'amelde bulunurlar. Prince de Bismarek muharref telğrafile Fransada elde ettiği neta'ici İngilterede, galiba, elde edemezdi.

*
* *

İnsanların idarelerinin bu kadar güç olması yalnız ferdî Psychologia kanunlarının ma'şerî Psychologia kanunlarile ancak uzakdan uzaga münasebetdar olmasından değildir.

Bu güçlük, hayatı akvamın ba'zı anlarında ez cümle büyük edvarı inkılâbiyyede şahsiyetlerin zuhur eden tahavvülleri hadisesile artmaktadır.

Umûmiyyetle kabul olunan fikirlerin aksine olarak her ferdin şahsiyyeti bir terkiib[Synthèse] den ve hattâ, yekdiğeri üzerine mevzu' müte'addid şahsiyyetlerin sade bir yekûnundan başka bir şey değildir bile denilebilir. Hayatın zaruf ve zamanı tahavvül ettiği vakit bu muhtelif şahsiyyetler ortaya çıkar .

Ferdiyyetimizin zahiri sabitliği ancak içinde yaşadığımız muhitin sabitliğinden hasıl olur . Mensub olduğu zümre'i içtima'iiyenin ve her günkü iştigallerinin çerçevesi içinde bulundukça insan hemen hemen hiç değişmez, bil'aks zuruf ve zaman tahavvül edecek olursa insan da tahavvül eder ; Halim bir adam , anif ve şedid olabilir ; Sulhperver bir adam Harb tarafdarı olabilir ; faziletli adam, faziletlerinin tarümar olduğunu görür .

Vaktile, bu anlayışı, Fransa büyük ihtilâli esnasındaki « Millet Meclisi » nin siretinin izah ve tefsirine tatbik ettim . Yalnız bu anlayış : Kendi hallerinde«Bougeois»aların: Notaire lerin; mahkeme â'zalarının, tabiblerin, v. s. , binlerce kafa kesdiren, kıralların kemiklerini mezarlarından çıkarup yakan , kıymetdar âbideleri mahv eden hûnhâr kimselere münkalib olmalarını izah etmeye müas'id idi . İğtişaş geçdikden sonra , (Napoléon) un muti' bendeleri olan bu kimseler sabık hal ve hareketlerini kendi kendilerine bir dürlü izah edemiyorlardı.

O zamanın ibtida'i Psychologiasile , bunu anlamıyorlardı .

* *

Yeni teşekkül eden şahsiyyetler, bu şahsiyyetleri meydana çıkaran vak'aların zevâlile za'il olduğu gibi, aynı vak'aların devamı, yeni teşekkül eden bu şahsiyyetleri pek uzun bir müddet muhafaza edebilir.

Dinî ve siyasî kuruntular , sun'î devamlı şahsiyyetler yaratmak ve muhafaza etmek hususunda, diğer kuruntular arasında müte-meyyiz görünüyor.

Britanya İmperatorluğunun temellerini sarsmış olan , ma'den amelesinin uzun grevi , ceddani te'sirlerin şevketine rağmen pek müstakır zihniyyetlerin bile ma'ruz olabileceği tebeddülâtı mümkineyi gösterir. Vaktile, Protestanlık te'siri dinîsile, Britanyalıların ruhunda daha derin tahavvüller vücade geldi.

Rus inkılâbı Tarihi , bu nevi' istihalelere diğer misaller vermekdedir , ma'a hâza bu misaller daha az mukni'dir . Çünkü Islâv ruhu, devamlı bir istikrara mütahmmil olamayacak derecede şekilsiz kalmıştır .

* *

Inkılâblar esnasında şahsiyyetin büyük tahavvüllerinin umûmiyyetle devamsız olmalarının sebebi, muvakkaten müteşekkil yeni şahsiyyetleri hali tabi'îye irca için ruhi ırkın, aradan çok zaman geçmeden, te'sir icra etmesindendir .

Fakat son muharebenin her ü mercinde olduğu gibi mümted her ü mereler vakayı'nda, ırkın ruhu âfetzede olduğundan, tekrar kendisi toplaması ba'zan bir batınlık zaman ister.

İşte biz şimdi, şahsiyyetlerin mümted tagayyürleri devrlerinde birinde bulunuyoruz. Gerek muharebeler devrinde ana rahmine düşen gençlik , gerek bu muharebelerin te'sirile müte'essir olmuş olan gençlik; büyük muharebeden evvelki nesillerden pek ziyade farklıdır.

Hali hazır gençliğinin « İdéal » i yeni değildir; zirâ Horace ın zamanında genç Romalıların ta'kib ettikleri ve « Carpe diem » düsturunun

hülâsa ettiği « İdéal » in aynıdır : [1] bu gençlik sefil ve harisdir. Siyasî nazariyyelere ehemmiyyet vermez ve emellerine hizmet edebilecek olan re'islere teveccüh ve serfuru eder .

* *

Hayyizi fi'le çıkarılan bütün terakkilere rağmen Psychologia , kimya olmadan evvel simyanın bulunduğu devr kadar ibtida'î bir devrde bulunmaktadır . Psychologia , bir ilm halinde te'essüs ettiği gün, Devlet Recülleri Tarihin mensuc olduğu müdhiş siyasî hatalardan ictinab edebileceklerdir.

İKİNCİ KİTAP

EMNİYYET MES'ELESİ HAKKINDA KURUNTULAR

BİRİNCİ MEBHAS

KAVMLER ARASINDA RAKABETLER VE PACİFİSTLERİN ZU'UMLARI

Bütün kavmler sulha teşnedirler , fakat , kendi memleketlerinin içinde bile sulhu muhafaza etmek için ittihad etmeye muvaffak olmuyorlar . Büyük milletler bir parça mevhi' iktidar koparmaktan, hükûmetde bir iş başına geçmekden başka bir şey'e bakmayan ve boş Principileri muzaffer etmek yolunda gerek vatanlarının ve gerek dünyanın mukadderatını feda etmeye hazır olan siyasî fırkalara ayrılmışlardır. Eski Avusturya monarhiasının ziyanına olarak teşekkül eden ve iktisadî hayatları her gün daha ziyade müşkülleşen yeni küçük Devletler, komşularının arazisinden ba'zı parçalar feth ve zabt etmekden gayri bir şey düşünmüyorlar. Avrupa'nın şarkî hududlarında , mevhum akidelerin te'siri altında tekrar barbarlığa düşmüş olan mu'azzam bir İmperatorluk cihanın âsâyişini tehdid etmekdedir . Daha uzakta Asiya'î kitle, dahili rekabetin tehlikeyi görmesine mani' olduğu Avrupanın karşısında

[1] Latince Carpe diem , « yevmiazardan istifade etmeye bak » demektir. Her millet için bu , ölüm sesi dir .

dikilmeye , Avrupanın aleyhinde ayaklanmaya âmâdedir.

* *

Ekseriya hatırlatmışızdır, ki karni hâzırın iktisadî icabatı , kavmler arasında bir terabut [Interdépendance]vücade getirmiştir, bu terabut, akvamı mütesanid kılmak , ve, bina'en'aleyh, yekdiğerini faydasız mücadelelerle ezmeye , kuvvetden düşürmeye bedel yekdiğerine mu'a-venet etmeye sevk etmek iktiza eder ; fakat bu icabat tamamen akli, olduklarından, Cümhurların siretine, hal ve hareketine hâkim olan hissiyyat ve ihtirasatı üzerine te'sirsiz kal-makdadır.

Ma'a hâzâ bu terabut , kavmlerin yekdiğerine bu bağılılığı bir derecededir, ki bir hükûmet , bütün dünya üzerinde in'ikâslar da'vet etmeksizin artık en küçük bir tedbir ittihaz edemez . Eğer geçirmekde olduğumuz herc ü merceden sonra mu'ammer olursa , kavmlerin tesanüdü, cihan-şümül bir kanun olacaktır ; fakat tesanüd kanununun hükmüran olabilmesinden evvel, hâli hazırın şe'niyyeti ile [ya'ni hâli hazırda bilfi'il mevcut olan ahval ile] yaşamamız ve büyümeğe olduğunu gördüğümüz tehdide karşı kendimizi muhafaza etmeye çalışmamız lâzımdır.

Bu tehdidlerin mevcudiyyeti hakkında ya-nılmalar, hataya düşmeler vahimdir. 1914 felâketine takaddüm eden zamanlardaki sulhper-verlik kuruntularının Fransa ya neye mal olduğunun hatırası bir ibret olmalıdır.

* *

Sulh ü müsalemetin muhafazası büyük mes'elesini hall etmek için, muta'arrız millete karşı, birleşeceklerini i'lân etmeye bir çok milletleri irza etmek kâfi görünür.

Sulh ü müsalemet«Garantie»sinin bu ibtida'i telakkisi , ma'lûm olduğu üzre, Müttahide'i Amerika Re'isi Hükûmeti Wilson undur. Onun projesine göre (Almanya),(Fransa) ya tekrar hücum ettiği takdirdé, (Müttehide'i Amerika) ve (İngiltere) nin , (Fransa)nın yanında mevki' almayı ta'ahhud etmeleri lâzım geliyordu .

Bu şera'it dahilinde Cermen İmperatorluğu bir intikam harbini hatırına getiremeyecek ve bu veçh ile , hiç olmazsa bir kaç zaman için, sulh ü müsalemet te'min edilmiş bulunacaktı.

Zahiren bundan daha sâde bir şey yokdur , fakat yalnız zahiren. Re'is (Wilson) un insanî vesayasına rağmen , Müttehide'i Amerikanın Parlementosu, onun projesini kabul etmekden şiddetle imtina' etti .

Muhtelif akvamın zihniyyetlerindeki farklar, sulhu te'sis ve idame etmek için birleşmek vücbunu akl isbat ettiği halde, bunu yapmalarına mani' olan başlıca sebepleri teşkil eder.

Zihniyyetleri ve menfa'atları birbirine benzemeyen kavmler arasında müşterek bir maksad için birleşmenin mümkün olmadığını otuz kadar «Conférance» zaten göstermiştir.

Fransanın sabık mütteliklerinin telakkileri, ister : uhık ister gayri muhık olsun, her halde bu telakkiyi hisaba koymak zaruridir . Hak ve adl fikirleri ise , bu fikirlerden isti'ane eden kavmlere göre tahavvül eder.

Bina'en'aleyh, bir kavmin fikirlerini diğer bir kavme kabul ettirmek iddi'asında bulunmak , bu iki kavmin zihniyyetleri muhtelif bulunduğu zaman, siyaseten faydasızdır .

Şunu da unutmayalım, ki şe'niyyetin zuhuru sa'atında [ya'ni ekvalin değil ef'alın ortaya çıktığı sa'atde],sulh zamanında takarrür eden düstür [Formule] ler umumiyyet i'tibarile te'sirden mahrum kalır.

Bütün cihan tarafından kabul olunmuş olmakla beraber,(La Haye Sulh Mahkemesi)nin , muharebeleri seyrekleştirmek ve zuhura gelebilecek muharebeleri daha rahimane kılmak iddi'asında bulunan insanî kararlarının ne kadar faydasız olmuş olduğu ma'lûmdur. Bu kararlar, hiç bir niza'a mani' olmadı ve son harb, La Haye Sulh Mahkemesinin insanî kararlarile muttasıf olmak şöyle dursun, Tarihin kayd ettiği muharebelerin en vahşiyane bir suretde hunhar olanı oldu . Bidayeti emirde **La Haye** mukarraratına ri'ayet etmeyen düşmanlar karşısında bu mukarrarata ri'ayet etmek istemiş olanlar hakkın da , bilhassa bunlar hakkında , harb hunhar oldu .

Pek uzak , hali hazırda hayyizi fi'le çıka -
maz , ve, akvamı halâ ateşleyen ihtiras ve
kinlere karşı mü'essiriyetinin gayri mümkün
olduğunu nazara almakla beraber , sulh
perver «İdéâl» e ta'zim ve hürmet arz edelim.

* * *

Milletler için büyük güçlük, hariçde mağlub
olmamak için dahilde muttahid kalmaktır .

Milletlerin mefruz kardaşlığı üzerine mü'esses
sulhı cihanı te'emmül ederken, beşer muhibleri,
bütün milletlerin zihniyetlerini birbirinin aynı
ve bu milletleri yalnız menafi' ihtilâflarile
ayrılmış zan ediyorlar .

Menafi' mübayenetleri, şüphesiz, derin dir .
Fakat zihniyet mübayenetleri daha ziyade
derin dir .

Yukarıda söylediğim veçh ile, sulh akdından
beri toplanan müte'addid conférence lar, akvam
arasında hissiyyat ve tefekkürat te'lifi kabiliy-
yetsizliğinin ne kadar azaltılamaz oldu -
ğunu göstermeye kâfidir . Aynı kelimeler ,
muhtelif zihniyetlerde aynı fikirleri uyandır-
mazlar. Onların münasebatına tam bir anlama-
mazlık hâkim olur .

Conférence lar, kongralar, v. s. keزالik, ak-
vamın siretlerini [ya'ni hal ve hareketlerini]
idare etmek hususunda , aklı kuvvetlerin ne
kadar âciz kaldığını isbat etmiştir.

İnsaniyet , yıldızların sıkletini hisab ve
yıldırımları teshir etmeye kabiliyetli dımağ -
ların doğduğunu gördü , fakat ictima'î hayat
sahasında , milletlerin mukadderatını âkılâne
sevk ve idare etmeyi bilen pek az zekâlar
saydı .

Böyle dımağlar, sulh akdından beri topla -
nan otuz «conférence» da, kongra da aranılma -
lıydı. Şüphesiz ma'seriyetler, zekâ i'tibarile, pek
âdidirler. Fakat bu ma'seriyet [Collectivité]ler
muhtelif ırklara mensub insanlardan mürekkeb
olursa bu âdilik daha bariz olur .

Yalnız bu icmalî bilgilerin nuru sayesinde
ve (Fransa) ve (İngiltere) nin asırlarca müba -
rezede bulundukları — Napoléon aleyhindeki
yirmi sene muharebeyi mevzu'ı bahs bile etmek-
sizin — unutulmayarakdır, ki akvamın te'lifi

beyni için yapılan «Conférence» ların muvaffa -
kıyyetsizliği izah olunur.

Şurası da dikkati calib olacaktır , ki bu
conférence lar ba'zı milletlerin politikalarında
büyük bir istidamet göstermiştir. İngilterede ,
hangî fırka'î siyasiyye mevki'î iktidarda olursa
olsun, ister muhafazakârlar, ister libéralar ve
hattâ isterse «socialiste» ler mevki'î iktidare geç-
miş olsun, cümlesi aynı tarzda düşünmüş , aynı
tarzda hareket etmişlerdir. Bu istidamet [Con-
tinuité] sayesinde (İngiltere) bu Conférence
larda her arzu edebildiğini elde etti .

Socialiste bir hükûmetin riyaseti altında ,
(Londra)da mün'akid beynelmilel conférence ların
birinden sonra, murahaslar, müdhiş bir suret
de müsella yüz zırhlının manevra yaptığını
görmeye da'vet olundular. Murahaslar, fayda-
sız nutuklara lüzum kalmaksızın, o zaman an-
ladılar, ki muharebe ile elde edilen ve vaktile
Almanya tarafından icra olunan hégémonia yı,
ya'ni Avrupa üzerine fa'ikiyyet vaz'iyetini
İngiltere, muhafaza etmek fikrindedir .

Politikacılarının pek az hisaba katdıkları
ve bununla beraber mu'amelelerine hâkim olan
zihni ihtilâflar, milletler arasındaki zihni ihti-
lâflar üzerinde ne kadar tevakkuf ve bunun
ehemmiyetini ira'ede ne kadar ısrar etsem
azdır. Bu ihtilâf , bu i'tilâf kabiliyyetsizliği ,
muhtelif ırklardan insanlar menfa'atlarını veya
akidelerini münakâşe etmek için kongrada top-
landıkları vakit derhal meydana çıkar.

Kavmlerin müteakiben yekdiğerlerini anla-
mamalarının derecesi ne olursa olsun harbler
o derece mühlik o derece masraflı olmuştur, ki
milletler yekdiğeri üzerine atılmadan evvel
şüphesiz bir müddet tereddüd edeceklerdir .
Bundan başka yeni harbler, neticeleri i'tibarile
bütün mütekaddim harbler , ez cümle imtidad
i'tibarile yeni harbleri geride bırakmış ve şid-
det i'tibarile ba'zan müsavi olmuş olan ilk
İmperatorluk harblerinden pek farklıdır .

Napoléon devrinin uzun mübarezeleri Avru-
payı fakirleştirmedir . Çünkü bu muharebelerin
hitamı akvamın kudret ve servetini azim bir
mikyasa artırmasına müsa'id olan kömür kuv-

ve'i mihanikiyyesinin keşfi gibi mühim keşfiy-
yata müsadir oldu.

Başka yerde gösterdim, ki büyük harbin
bidayetinde, (Almanya) da, her sene çıkarılan
kömürün kuvve'i muharrikesinin 950 milyon
amelenin husule getirebilecek olduğu sa'yi
temsil ediyordu . [ya'ni 950 milyon işçinin
göre bileceği işi görmek kudretini ha'izdi]. [1]

*
*
*

Vaktile hükümdarların iradetleri kavmlerin
hayatına hâkimdi, ve harbler, ez cümle, vilâ -
yetler feth etmek yahud dinler, i'tikadlar neşr
etmek arzusundan tevellüd ediyordu . Bu gün,
akvamin iradetleri hükümdarların iradetleri
yerine ka'im oldu . Fakat mücadeleler daha
nâdir olmuyor; mücadeleler sadece daha ziyade
kanlı, daha imhakârdılar: Bunun böyle ol -
masının sebebi yalnız yeni alâtı harbiyyenin
keşfi değildir, bunun sebebi ez cümle ve bil -
hassa, şudur, ki démocrat şî'ar fikirlerin terak -
kiyyatı, sabık zamanın küçük orduları yerine,
bütün nüfusun eli silâh tutanlarını muhtevî
milyonlarca mevcudlu orduları ikame etmiştir.

Milletler arasındaki terabut milletleri biri
birine sevdirmese de hiç olmazsa biri birine
tahammül etmelerine yardım edecek mi?

Bir hükûmet ister hükümdarlı [Monarchique]
ister, Démokrat şî'ar [Démocratique] isterse «Com -
muniste» yahud Théocratique [ya'ni, Hilâfet bibi
ilâhî nüfuza müstenid hükûmet] olsun, ehemmiyeti
yokdur . Hattı hareketini, üzerlerine te'sirsiz
olduğu ecebî iradetler tanzim eder. Eğer
komşuları harb isterlerse, bir millet için, sulhu
arzu etmek hiç bir şey'e yaramaz.

İşte bunun içindir, ki beynelmilel münase -
bata daha uzun müddet kararsızlık hâkim ola -
caktır. İ'caz engiz keşflere rağmen yeni karn,
da'ima, kadim barbarlığın te'sir ve nüfuzlarına
münkad kalmaktadır.

[1] Bu hesapların tafsilatını görmek için, mü'ellifin
tarafımızdan Türkçeye « Avrupa Harbinden alınan Psy -
chologia'î dersler » unvanile terceme edilmiş olan kitabının
117 inci sahifesinden 126 ıncı sahifesine kadar okuyun.

İKİNCİ MEBHAS

TERKİ TESLİHAT VE İTTİFAKLAR HAKKINDAKİ KURUNTULAR

Tarihin tahattur ettiği harblerin en müd -
hişi olan Harbi Umumî den sonra Versailles
mu'ahedesi imza olunduğu vakit, Muttehide'i
Amerika Re'isi Cümhuri ve tevabi'i olan Pro -
fesseur ler tarafından düşünülmüş âlimâne
konbinezon sayesinde, cihan için derin bir
sulh ü müsalemet devrinin açılacağına milletler
kani' bulundular.

Günden güne bütün bu ümidler za'il oldu .
Eski müttetikler arasında konferanslar darbe -
lerle devam eden münaza'alar müşterek düş -
mana karşı top darbelerile devam etmiş olan
mübarezeler yerine ka'im oldu . Her tarafda
harb tehdidleri yüz gösteriyor. Maziye a'id zan
olunan cehennem, ufukda, tekrar zuhur ediyor.
Bu sukutı hayallerden, içtima'i ve siyasi ha -
yatın bütün unsurları üzerine te'sir iera
eden bir umumî hoşnudsuzluk doğdu; kavmler,
nazarlarında yeni ümidler parlatan hatiplere
doğru yüzlerini çeviriyorlar.

Endişenin, rahatsızlığın sebepleri o kadar
ma'lûmdur, ki bunları muhtasaren hatırlatmak
kâfidir. Bunları saymak, bilhassa kavmlerin ha -
yatında kuruntu [Illusions] ların oynadığı rolü
gösterecektir .

*
*
*

Bir çok kongra akdına sebep olan terki tes -
lihat mes'elesi, bahs ettiğim kuruntuların kuv -
vetini en eyi meydana bedahete koyan mes'ele -
lerden biridir .

Bütün terki teslihat projeleri, bittabi' Al -
manyayı istihdâf eder, fakat teklif olunan su -
reti haller pek tıflâne kalmaktadır .

Alman ordusunu toplarından ve tüfenklerinden
mahrum etmek iddi'asında mı bulunulacak? O,
top ve tüfenklerini şarkî Prusya'yı Rusyadan
ayırarak hududlar civarında i'mal eder. Mevadı
infilakıyye i'malinden men' edilmek mi istenile -
cek?

[Bitmedi]

(Müessis sahibi : Dr. AB. Djevdet)
Mes'ul imtiyaz Sahibi avukat İrfan Emin

[İsmail Hakkı matbaası]